

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОФОНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКОГО ПРОЄКТУ)

Семеног Олена Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки,
керівник Центру науково-освітнього партнерства
та мережевої взаємодії
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
ORCID ID: 0000-0002-8697-8602
Researcher ID: E-2994
Web of Science: E-2994-2018
Scopus: 57207763280

Кушнір Ірина Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
лектор-доктор відділення української мови та літератури
кафедри слов'янських мов факультету письменства
Стамбульського університету
ORCID ID: 000-0002-4349-9652
Web of Science: ABD-3377-2021
Scopus ID: 55964417900

У статті з урахуванням методів аналізу й узагальнення наукових праць, офіційних сайтів закладів вищої освіти, спостережень за освітнім процесом розглянуто проблему формування міжкультурної компетентності інофонів у процесі навчання української мови як іноземної в умовах російсько-української війни.

Уточнено поняття «міжкультурна комунікація», «міжкультурна мовна особистість», «міжкультурна компетентність інофонів», формування міжкультурної компетентності інофонів у процесі навчання української мови як іноземної. Зазначено, що формування міжкультурної компетентності є складним компетентнісно орієнтованим процесом, який реалізується на засадах комунікативно-діяльнісного, студентоцентрованого та соціокультурного підходів. Воєнний стан ускладнює цей процес через психологічний стрес, обмежений доступ до природнього мовного середовища та потребу в швидкій адаптації, особливо для інофонів, які перебувають поза межами України.

Акцентовано увагу на важливості розвитку академічної мобільності, науково-освітнього партнерства між українськими та закордонними університетами. Участь викладачів і студентів у міжнародних програмах академічного молодіжного обміну, міжуніверситетських проєктах та літніх школах увиразнює процес формування міжкультурної компетентності інофонів, котрі опановують українську мову як іноземну як у культурно-освітньому середовищі українського університету, так і відірвано у просторі та часі від такого середовища.

Зазначено, що наукову цінність для розвитку освітніх програм Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка в умовах воєнного часу становить досвід навчання української мови як іноземної в закордонних університетах, зокрема в Стамбульському університеті (Туреччина).

Описано досвід реалізації міжуніверситетського партнерського проєкту «Українська мова як іноземна без кордонів», ініційованого викладачами Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (Україна) та Стамбульського університету (Туреччина).

Проєкт, спрямований на культурно-освітню та дослідницьку взаємодію, має на меті надати практичну підтримку студентам у формуванні міжкультурної компетентності, заохочувати толерантне спілкування через кроскультурні дискусії, майстерки, круглі столи та науково-практичні конференції.

Окреслено особливості організації освітнього процесу в університетах, що сприяють соціалізації інофонів, сутність методу комунікативного підключення, який передбачає вивчення мови через активне занурення у культурне середовище. Такий підхід забезпечує органічну інтеграцію мовних і культурних знань, трансформуючи їх у простір постійної міжкультурної взаємодії. Важливими компонентами методу є використання автентичних матеріалів, візуалізація (відео, презентації), лінгвокультурні коментарі, моделювання ситуацій міжкультурного спілкування.

У роботі описано діяльність студентського Українського культурного клубу у Стамбулі та деякі позааудиторні заходи в СумДПУ, участь у яких сприяє розвитку у студентів толерантності, емпатії та адаптації до україномовного середовища, що підтверджено участю здобувачів у міжнародних конкурсах.

Автори припускають, що формування міжкультурної компетентності інофонів в умовах воєнного стану можливе завдяки синергії академічного партнерства, культурного діалогу, педагогічного супроводу та активного залучення іноземних студентів до міжкультурних ініціатив.

Ключові слова: українська мова як іноземна, інофони, міжкультурна компетентність, культурна адаптація, формування міжкультурної компетентності інофонів в умовах воєнного часу, міжуніверситетське партнерство, метод комунікативного підключення, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Стамбульський університет.

Semenog Olena, Kushnir Iryna. Formation of Intercultural Competence of Non-Native Speakers in the Process of Learning Ukrainian as a Foreign Language Under Wartime Conditions (Based on the Ukrainian-Turkish Project)

The article explores the formation of intercultural competence among non-native speakers in the process of learning Ukrainian as a foreign language (UFL) under the conditions of the Russo-Ukrainian war, which has significantly impacted the educational process. Employing methods of analyzing scholarly works, generalizing data from official websites of higher education institutions, and observing the educational process, the authors examine the challenges of distance learning and student adaptation. Key concepts (intercultural communication, intercultural linguistic identity, and intercultural competence of non-native speakers) are defined as the foundation of a competence-oriented process implemented through communicative-activity, student-centered, and sociocultural approaches. The wartime conditions exacerbate these processes due to psychological stress, limited access to immersive language environment, and the urgency of adaptation, particularly for learners outside Ukraine.

A focal point is the importance of developing academic mobility and scientific-educational partnerships between Ukrainian and foreign universities. Participation of lecturers and students in international academic exchange programs, inter-university projects, and summer schools enhances the formation of intercultural competence for those learning UFL, whether within the cultural-educational environment of Ukrainian universities remotely. Significant value for the development of educational programs at Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Sumy SPU) is derived from the experience of teaching UFL in foreign universities, particularly Istanbul University (Turkey).

The article describes the experience of implementing the inter-university partnership project «Ukrainian as a Foreign Language Without Borders,» initiated by lecturers from Sumy SPU (Ukraine) and Istanbul University (Turkey). The project, focused on cultural-educational and research collaboration, aims to provide practical support to students in developing intercultural competence and to encourage tolerant communication through cross-cultural discussions, workshops, roundtables, and scientific-practical conferences. The organization of the educational process in both universities incorporates interactive methods and informal education, fostering the socialization of non-native speakers.

The essence and methodology of the communicative engagement method are outlined, which involves language learning through active immersion in a cultural environment. This approach ensures the organic integration of linguistic and cultural knowledge, transforming the educational process into a space of continuous intercultural interaction. Key components include the use of authentic materials, visualization (videos, presentations), linguocultural commentaries, and modeling of intercultural communication scenarios. The effectiveness of these practices is noted in developing non-native speakers' ability to apply knowledge of linguistic norms, social roles, and communicative strategies according to specific interaction contexts.

A significant role is played by the Ukrainian Cultural Club in Istanbul and extracurricular activities at Sumy SPU, which promote tolerance, empathy, and adaptation to the Ukrainian-speaking environment through participation in international competitions and cultural initiatives. The conclusion highlights that the formation of intercultural competence among non-native speakers under wartime conditions is achievable through the synergy of academic partnership, cultural dialogue, pedagogical support, and active student engagement in intercultural initiatives.

Key words: Ukrainian as a foreign language, non-native speakers, intercultural competence, cultural adaptation, formation of intercultural competence under wartime conditions, academic partnership, communicative engagement method, A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University, Istanbul University.

Вступ. Події останніх років, російсько-українська війна зумовили підвищений інтерес світової спільноти до України й української мови як маркера національної ідентичності та символу стійкості. За даними міжнародної платформи з вивчення мов Duolingo (2022), після лютого 2022 року українську мову на знак солідарності з Україною розпочали опановувати понад 1,3 млн осіб у всьому світі [1].

Тенденція поширення української мови (далі – УМ) за кордоном посилює суб'єктність України в умовах воєнного часу, популяризує її соціокультурний контекст і сприяє поступовій інтеграції в глобальний освітній простір. Підвищення інтересу до УМ у світі стимулює розвиток різноманітних форм навчання української мови як іноземної (далі – УМІ).

Аналіз наукових джерел та даних освітніх платформ засвідчує підвищення мотивації опанувати УМ для працевлаштування в українських та міжнародних

організаціях, що опікуються гуманітарною допомогою, журналістикою і дипломатією. Важливу роль відіграє інтегративна мотивація, спрямована на комунікацію з біженцями та волонтерами, підтримки друзів і колег для розширення міжкультурних зв'язків. Збільшується кількість учасників онлайн та стаціонарних українськомовних курсів, а також українськомовних студій в освітніх закладах Канади, Великобританії, Німеччини, Туреччини.

Під час російсько-української війни безпекові ризики ускладнюють відвідування іноземними студентами українських міст і закладів вищої освіти, відповідно й навчання УМІ загалом перейшло у форму дистанційного навчання. Водночас зменшення кількості іноземних студентів з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну актуалізує потребу в пошуку ефективних освітніх стратегій [2], інтенсивну розробку нових підходів у викладанні УМІ як у традиційному, так і дистан-

ційному форматах [3]. Дані Українського державного центру міжнародної освіти, які проаналізували О. Корчук [2] та О.В. Попело, О.П. Попело, А. Самойлович [4], теж підтверджують: найбільша кількість іноземних студентів в Україні була зафіксована у 2021/2022 н. р. – 73626 осіб, у 2022/2023 н. р. кількість зменшилася на 32%, у 2023/2024 н. р. – на 54,7%.

Наразі переважна більшість інофонів, які вивчають УМІ, перебувають поза межами України і тим самим є відірваними від українського мовно-культурного середовища. Це значно ускладнює формування соціокультурного складника їхньої комунікативної компетентності, що в уже усталеній лінгводидактичній теорії позначають як міжкультурну компетентність. Умови воєнного стану спонукають до розробки гнучких форм навчання та поєднання методичного досвіду викладачів УМІ в Україні й за кордоном. Особливого значення набуває міжнародна співпраця та науково-освітнє партнерство. Участь викладачів і студентів у міжнародних програмах академічного молодіжного обміну, міжуніверситетських проєктах і літніх школах увиразнює процес формування міжкультурної компетентності інофонів, які вивчають УМІ як в культурно-освітньому середовищі українського університету, так і відірвано у просторі та часі від такого середовища.

Прикладом ефективної співпраці в умовах воєнного часу є проєкт «Українська мова як іноземна без кордонів», ініційований викладачами Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (Україна) та Стамбульського університету (Туреччина).

Матеріали та методи. Теоретичним підґрунтям дослідження слугують «Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2» (2020 р.), які відповідають Конституції України, ґрунтуються на Законах України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», відповідають Постановам Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів» і «Про ліцензування освітніх послуг» та відповідають Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України» [5].

Становлення і розвиток методики мовної підготовки іноземних студентів класичного університету досліджують Н. Ушакова, О. Тростинська, І. Кушнір; різні методичні аспекти викладання української мови як іноземної – Л. Антонів, О. Туркевич, Г. Швець та ін.; формування українськомовної компетентності майбутніх іноземних фахівців – Н. Московчук, О. Павленко та ін., особливості полікультурної освіти іноземних студентів – Я. Гулецька.

Основні форми інституційного академічно-наукового партнерства університетів аналізують Н. Бідюк, Н. Пазюра, а українсько-турецьке партнерство в галузі вищої освіти – І. Дрига, І. Покровська. У працях авторів висвітлено формування міжкультурної білінгвальної

мовної особистості іноземних студентів, їхньої соціокультурної компетентності [6; 7].

Теоретичний аналіз актуальної проблеми, аналіз практичного досвіду навчання УМІ різних контингентів іноземних студентів засвідчує також потребу з'ясувати особливості формування міжкультурної компетентності інофонів, які вивчають українську мову поза межами України, зокрема перебіг проєкту викладачів ЗВО України і Туреччини.

Мета статті: схарактеризувати особливості формування міжкультурної компетентності інофонів у процесі навчання української мови як іноземної в межах реалізації партнерського проєкту ініціативної групи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (Україна) та відділення українстики Стамбульського університету (Туреччина).

Для досягнення мети використано такі методи дослідження: аналіз і узагальнення праць науковців, науково-методичної інформації із сайтів закладів вищої освіти; спостереження за освітнім процесом, зокрема, в практиці навчання УМІ. У дослідній роботі брали участь студенти-україністи Стамбульського університету (Туреччина) та аспіранти освітніх програм «Музичне мистецтво», «Освітні/педагогічні науки», «Середня освіта. Музичне мистецтво» Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Результати. Окреслимо ключові поняття, якими оперуємо в дослідженні: *міжкультурна комунікація, міжкультурна мовна особистість, міжкультурна компетентність інофонів.*

Полікультурна освіта студентської молоді, як зауважує Я. Гулецька, є складником професійної освіти, що спрямований на засвоєння культурно-освітніх цінностей через розуміння особливостей своєї етнокультурної групи, а також узаємодії культур на засадах взаєморозуміння, толерантності, діалогу й плюралізму, що є сприяє протидії дискримінації, расизму та шовінізму [8]. Мета міжкультурної комунікації в полікультурному просторі університету – сприяти іноземним студентам опанувати мову навчання, засвоїти норми іншомовної комунікативної поведінки; адаптуватися до нового академічного середовища та ознайомитися із традиціями освітньої системи країни навчання. Водночас, сучасний студент-іноземець є носієм рідних навчальних і комунікативних традицій, виконуючи роль культурного посередника, який інтерпретує одну культуру для іншої.

Міжкультурна комунікація розкриває національно-психологічні особливості мовців у мотиваційній (мотиви комунікації) та емоційно-вольовій сферах (емоційні та вольові якості), а також в інтелектуально-пізнавальній (особливості світосприйняття носіїв певної культури) та комунікативно-поведінковій (способи та форми передачі інформації) діяльності. Результативність комунікативної діяльності залежить від культури мови і мовлення особистостей, а також від рівня розвитку комунікативних здібностей мовців – учасників міжкультурної комунікації. Отже, розвиток психологічних якостей зумовлює формування особистості. Під

час навчання української мови як іноземної в умовах міжкультурної комунікації відбувається формування міжкультурної мовної особистості інофонів.

Феномену «мовної особистості» присвячено численні психолінгвістичні та лінгводидактичні дослідження (Є. Боринштейн, Й. Вейсгербер, Т. Дрідзе, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилук, Л. Струганець, В. Тарасун та ін.). Проведений у попередніх публікаціях аналіз наукових праць дав підстави характеризувати поняття «мовна особистість» як особистість, котра володіє цілісною системою мовних знань, умінь і навичок, а також мотиваційно-ціннісними орієнтирами, що забезпечують ефективну комунікацію у різних соціокультурних контекстах [9, с. 29].

Основним засобом перетворення індивіда в мовну особистість, за Є. Боринштейном, є соціалізація, яка охоплює: а) включення людини до певних соціальних відносин; б) мовленнєво-мисленнєву діяльність за нормами і законами певної етномовної культури; в) засвоєння законів соціальної психології народу [10, с. 65-70]. Уважаємо, що особливого значення окреслені аспекти соціалізації набувають для іноземних студентів, які навчаються в ЗВО України, оскільки для них відбувається включення до іншомовного соціуму, тобто здійснюється вторинна соціалізація в іншомовному соціумі, у процесі якої формується міжкультурна мовна особистість.

Міжкультурна мовна особистість, за нашим досвідом викладання в іномовній аудиторії, проявляється в мовленнєвій діяльності під час міжкультурної комунікації. Мовна особистість характеризується зацікавленнями, соціальними та культурними настановами в діалозі культур; знаннями про рідну мову й культуру, країну, мову якої вивчається, та загальнолюдські пріоритети, здатністю розуміти менталітет і комунікативну поведінку представників іншої іноземної мовної спільноти [6, с. 116]. Отже, навчання української мови іноземних студентів має спрямовуватися на формування міжкультурної мовної особистості, що в компетентнісному вимірі відповідає міжкультурній компетентності інофонів. Ця інтегративна особистісно-професійна якість охоплює, зауважує Д. Ткаченко, взаємопов'язані складники: когнітивний (знання національно-культурної специфіки мовленнєвої поведінки), мотиваційно-афективний (толерантність, емпатія, відкритість до культурного різноманіття), аксіологічний (цінності, що сприяють міжкультурному діалогу), поведінковий (уміння адаптувати власну діяльність до міжкультурного контексту) [дет.: 11, с. 179]. Для діагностування міжкультурної компетентності інофонів доцільно обрати показники «Толерантність і міжетнічна взаємодія» (експрес-опитувальник етнічної толерантності «Індекс толерантності» (автори – Г. Солдатова, О. Кравцова, О. Хухлаєв, Л. Шайгерова), «Комунікативний контроль» (за М. Шнайдером), «Здатність до мовленнєвої взаємодії» (за Я. Проскуркіною).

Узаємозумовленість складників загалом позитивно впливає на формування міжкультурної компетентності інофонів. Означений процес є компетентнісно оріє-

тованим і ґрунтується на комунікативно-діяльнісному, студентоцентрованому й особливо соціокультурному підходах у контексті навчання УМІ інофонів. Воєнний стан ускладнює цей процес через психологічний стрес, обмежений доступ до природного мовного середовища та потребу у швидкій адаптації.

Міжнародне науково-освітнє партнерство закладів вищої освіти України та зарубіжжя дозволяє увиразнити процес формування міжкультурної компетентності інофонів, які опановують УМІ. Прикладом такої співпраці є проєкт «Українська мова як іноземна без кордонів», реалізований ініціативною групою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (Україна) та Стамбульського університету (Туреччина).

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка (далі – СумДПУ), заснований у 1924 році, до початку повномасштабної війни приймав на навчання іноземних студентів із 12 країн світу: Туркменістану, Китаю, Сполучених Штатів Америки, Туреччини тощо. Іноземні студенти навчалися за напрямками «Музичне мистецтво», «Хореографія», «Образотворче мистецтво», «Освітні, педагогічні науки», «Менеджмент», «Англійська мова», «Фізична культура і спорт» в Навчально-наукових інститутах культури і мистецтв, педагогіки і психології, фізичної культури та на факультеті іноземної та слов'янської філології. А загалом у Сумській області, як зазначають О.В.Попело, О.П.Попело, А.Самойлович [7], у 2021/2022 н. р. налічувалося 2666 осіб іноземних студентів.

В Університеті функціонує Міжнародний центр «Україна єднає», створений у співпраці СумДПУ, Українсько-китайської промислово-торгівельної асоціації та Інституту освіти «Один пояс – один шлях» (https://sspu.edu.ua/images/2021/docs/2021/zvit_vnz_za_2021_rik_2_5f53f.pdf). Центр популяризує історію та культуру України у глобальному науково-освітньому просторі. Для іноземних студентів організовано курси української мови, які мають на меті поглибити знання з практичної граматики мови, розширити словниковий запас, вдосконалити вміння з різних видів мовленнєвої діяльності – говоріння, аудіювання, читання, формування навичок письма. Для аспірантів розроблено курси «Наукова українська мова», «Етика наукового пошуку: філософські, мовні аспекти». Також підготовлено методичне забезпечення занять, зокрема програму вступного іспиту для прийому на навчання за освітнім рівнем «магістр» за всіма спеціальностями; програму комплексної співбесіди з української мови для вступу іноземних громадян до аспірантури, програму підвищення кваліфікації для науково-педагогічних працівників.

Робочі програми базуються на вимогах типової програми навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» (Ушакова та ін.) [12] та «Стандартизованих вимог: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2» (2020 р.) [5], що увиразнюють підготовку іноземних студентів у трьох напрямках: комунікативному (формування комунікативної компетенції), адаптацій-

ному (адаптація до життя й навчання в українськомовному середовищі) та загальнонауковому (формування загальнонаукової та професійно-орієнтованої компетенції).

Навчальні дисципліни охоплюють інтерактивні заняття з діалогами, аудіюванням і читанням професійно-орієнтованих текстів, а також відеоконференції для проведення віртуальних занять. Використовуються онлайн-курси, платформи «Speak Ukrainian», хаб-лабораторія Сумського державного університету «Ukr. Lang. Laboratory for foreign students», дистанційний курс «Ukrainian» (автори: А. Силка, М.Казанджієва, О. Коньок, Л. Біденко, Н. Ворона, Г. Дядченко), мета яких – удосконалити орфоепічні, лексичні, міжкультурні уміння через роботу зі словом, прослуховування діалогів, розповіді про українські реалії, видатних діячів української культури, місто Суми [дет.: 7].

У 2022–2024 рр. кількість іноземних студентів в університеті зменшилася через безпекову ситуацію в Україні та Сумській області. Проте частина студентів продовжує навчання онлайн завдяки доступній вартості порівняно з країнами Західної Європи чи США; студентоорієнтованому навчанню та реалізації програм курсів англійською мовою.

Розвиток дистанційного та онлайн-навчання і водночас відірваність інофонів від природного українського мовного середовища через війну зумовила потребу в нових формах взаємодії. Наукову цінність для розвитку освітніх програм СумДПУ в умовах воєнного часу становить досвід навчання УМІ в закордонних університетах.

Завдяки активному розвитку українсько-турецьких відносин українська мова стає більш затребуваною для вивчення в закладах вищої освіти Туреччини. У межах статті зупинимося більш детально на досвіді навчання УМІ у Стамбульському університеті.

За повідомленням Генерального консульства України в Стамбулі, «студенти відділення української мови й літератури Стамбульського університету як шанувальники української етнокультури в такий спосіб засвідчили свою прихильність у час війни, коли російська пропаганда працює посилено, а донести правду до носіїв турецької мови дуже важливо» [13; 14].

Стамбульський університет, заснований у 1453 році, є одним із найстаріших і найпрестижніших університетів Туреччини. У 2017 році на факультеті письменства відкрили відділення україністики. Офіційний захід спеціальності відбувся за участю тодішньої української Міністерки освіти і науки України Лілії Гриневич та Міністра освіти Туреччини Йекта Сарача. У 2019 році найкращі студенти першого набору відділення україністики отримали можливість відвідати Україну. У 2022 році відбувся перший випуск: вісім громадян Туреччини отримали дипломи бакалаврів з української мови й літератури.

У 2024–2025 н.р. на відділенні україністики навчаються майже сто студентів, які є турецькими громадянами. Вони здобувають кваліфікацію філолога в галузі української мови й літератури упродовж п'яти років:

один рік підготовчого курсу – «хазирлик» (hazırlık), після чого студенти складають вступний іспит для зарахування на перший курс бакалаврату, де навчання триває чотири роки. Досвід культуромовної підготовки здобувачів вищої освіти в Стамбульському університеті є цінним для розвитку освітніх програм СумДПУ, в якому навчаються студенти з Китаю.

За період навчання майбутні філологи Стамбульського університету опановують комплекс дисциплін, які розподіляють таким чином: мовознавчий блок (вступ до мовознавства, українська прикладна граматики, усне та писемне висловлювання, правопис, лексикологія, морфологія, синтаксис, порівняльне мовознавство), літературознавчий блок (вступ до літератури, текстологія, історія розвитку української літератури від давнини до сьогодення), культурознавчий блок (українська культура, історія України, історико-культурні зв'язки України з Туреччиною), перекладацький блок (переклад наукових та художніх текстів).

Упродовж перших двох років турецькі студенти опановують українську мову на рівні, достатньому для повноцінної участі в освітньому процесі, спрямованому на здобуття фахових знань та умінь. Тобто для студентів українська мова є одночасно об'єктом практичного оволодіння, теоретичного вивчення, а також мовно-гносеологічним «інструментом» засвоєння знань. Багатовимірність мовно-освітнього процесу ускладнюється відірваністю турецьких студентів від природного українського мовного середовища. Комплексність такого освітнього феномену потребувала пошуку нових методичних рішень.

Одним із таких рішень став партнерський проєкт «Українська мова як іноземна без кордонів», який об'єднав викладачів УМІ, Центр науково-освітнього-партнерства і мережевої взаємодії СумДПУ (Україна) та відділення україністики Стамбульського університету (Туреччина). Співпраця здійснюється за культурно-освітнім, дослідницьким напрямом та має на меті: надавати практичну допомогу студентам у формуванні міжкультурної компетентності; заохочувати до розвитку навичок толерантного спілкування у кроскультурних дискусіях, майстер-класах, круглих столах і науково-практичних конференціях.

Мета ініціаторів у 2024–2025 н. р. – проаналізувати досвід формування міжкультурної компетентності турецьких та китайських студентів, які вивчають УМІ в культурно-освітньому середовищі українського університету або дистанційно, відірвано у просторі та часі від такого середовища, поза межами такого середовища. Завдання проєкту – розробити спільні інтегративні форми навчання та визначити ефективні методичні засоби.

«Сучасна лінгводидактична парадигма характеризується плюралістичністю та поєднанням комплексу компетентнісного, комунікативно-діяльнісного та міжкультурного підходів» [15, с. 98–99]. Орієнтуємося на такий підхід, що навчання інофонів передбачає не лише опанування мовних рівнів (фонетичного, лексичного, фразеологічного, граматичного та синтаксичного), а

й урахування позамовних параметрів: урахування ситуації спілкування; соціального статусу співрозмовників; культурних особливостей, відбитих в мовних одиницях; країнознавчої обізнаності.

Досвід викладання дисциплін та проведення спільних заходів упродовж навчального року показав, що для реалізації зазначених підходів доцільним є метод комунікативного підключення. Цей метод перетворює освітній процес на безперервну міжкультурну комунікацію, що ґрунтується на уявленнях про національно-культурні особливості України; знаннях норм мовленнєвої та немовленнєвої поведінки; уміннях використовувати різні комунікативні ролі відповідно до ситуації; виборі стратегії спілкування та мовних засобів залежно від сфери комунікації та соціального статусу співрозмовників. Таке комунікативне підключення здійснюємо у процесі викладання, максимально використовуючи різні способи візуалізації (відео, презентації) та лінгвокультурних коментарів.

Наведемо декілька прикладів. Для занурення студентів у соціокультурний та історичний контексти України з перших етапів вивчення української мови в СумДПУ та на відділенні україністики в Стамбульському університеті використовуємо малюнкові словники, відео про Україну, відеокліпи українських пісень. Під час вивчення дисциплін літературного блоку на відділенні україністики Стамбульського університету кожна тема супроводжується інтегративною частиною, в якій розкривається соціальне та культурне життя українців у відповідний історичний період, пов'язаний із творчістю письменника або поета. Дисципліни культурознавчого блоку систематизують матеріали, залучені під час вивчення інших дисциплін через комунікативно-ситуативні завдання. Навчально-методичним супроводом є підручники «Українська мова для турецьких студентів», «Паралель», «Яблуко». У СумДПУ такі навчальні дисципліни не передбачені освітніми програмами, тому важливу роль відіграють неформальні зустрічі іноземних студентів двох університетів, різноманітні тематично-пізнавальні відео.

Для вдосконалення українськомовних комунікативних умінь та розширення когнітивного складника міжкультурної комунікативної компетентності інофонів упродовж навчального року на відділенні україністики Стамбульського університету діє студентський Український культурний клуб (Сторінка клубу: Instagram: www.instagram.com/iukraynakulturu). Активними учасниками заходів клубу є не лише студенти-україністи, а й студенти інших відділень. Про такі заходи під час онлайн-зустрічей на позааудиторних заходах (дискусії, майстерки, круглі столи) розповідали й іноземним аспірантам СумДПУ.

За час функціонування клубу було проведено такі заходи: майстерки вишивання хрестиком (до Всесвітніх днів вишиванки), майстерки з розпису яєць (до пасхальних днів), ліплення вареників, майстерки з вибійки (до Днів української культури), перегляди українських фільмів, читання віршів українських поетів, написання всеукраїнських радіодиктантів (до Днів української

мови та писемності) [16]. Мету проведення зустрічей Клубу вбачаємо в розвитку комунікативної та міжкультурної компетентностей, необхідних для використання української мови у повсякденному житті (у процесі спілкування з українцями, які проживають у Стамбулі чи містах Китаю); для ефективної взаємодії в академічному середовищі з українськими викладачами; формування навичок спілкування українською мовою в межах актуальних тем і комунікативних ситуацій. Студенти навчалися «дивитися на події під кутом зору іншої культури»; бути толерантними до інших культур.

За словами викладачки відділення україністики М. Барчук-Галик, «турецькі студенти з перших днів вторгнення росії в Україну стали волонтерами: сортували, пакували, вантажили гуманітарну допомогу. Згодом ініціювали допомогу українським біженцям, організовували їм дозвілля в Стамбулі, брали участь як волонтери у літньому таборі «Барвінок». Наші студенти – найкращі, нам є ким пишатися» [17].

Студенти відділення україністики активно беруть участь у міжнародних конференціях в Україні й за кордоном, презентуючи дослідження в галузі перекладознавства, порівняльної лексикології. Завдяки талановитим студентам турецьке суспільство має можливість познайомитися з поетичною спадщиною Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, В. Симоненка, Л. Костенко тощо. Наразі готуються до друку переклади на турецьку мову, зроблені студентами-україністами.

Заходи студентів знайшли відображення на сторінці фейсбуку «Україністика Стамбульського університету» (<https://www.facebook.com/groups/112372151066953>): ідеться про дослідницький проєкт «Реальні герої художніх текстів». Характеристика образу після прочитання роману Осипа Назарука «Роксоляна», інтерактивну лекцію «На каву з Лесею Українкою», присвячену дню народження видатної української поетеси, про участь студентів у X Міжнародному орфографічному конкурсі з української мови, що організований О. Баранівською з кафедри україністики Ягелонського університету (Польща) та перемогу студентки Есму Нур Дьонмез у конкурсі.

Ознайомлення зі здобутками турецьких студентів спонукали китайських аспірантів СумДПУ до участі в міжнародному конкурсі рідної мови, конкурсах есе. Зокрема аспірантка першого року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Ду Женюе взяла участь у VII міжнародному конкурсі есе учнівської та студентської молоді «Мій Шевченко». В есе «У творчості Тараса Шевченка знаходжу свою свободу» здобувачка написала, що «Україна – це гарна, свободна і мужня країна. Ця країна відома у світі своїм національним генієм і борцем за свободу Тарасом Шевченком. У китайських митців теж існує «живий» інтерес до Тараса Шевченка як до символу свободи України. У столиці Пекіні, як відомо, в парку Чаоян є пам'ятник Тарасу Шевченку. Автор пам'ятника – відомий китайський скульптор і художник Цзіньтан Юань Сікунь. У Посольстві України в Китаї у 2021 році було відкрито бронзову скульптурну композицію з оригінальною

назвою «Ворота душі. Діалог Тараса Шевченка і Ду Фу». Автор скульптурної композиції – відомий китайський скульптор і художник, директор Національного художнього музею Юань Сікунь. Що зацікавлює: Тарас Шевченко – національний поет України; Ду Фу – національний поет Китаю. Їхня унікальність, коли пізнаю творчість більшою мірою, полягає у відображенні в долях поетів драматичної історії нації, в силі волі, свободі думки, великому духу. Отже, діалог Тараса Шевченка і Ду Фу – це діалог поетів і країн «крізь час, простір, кордони». У творах Тараса Шевченка і Ду Фу відчуваю також самобутні духовні й родинні цінності кожної країни: повага до сім'ї, до старшого покоління. А ще внутрішню свободу. У творчості Тараса Шевченка знаходжу свою свободу думки, свободу творчості [18, с. 49–52]. Робота Ду Женюе посіла перше місце.

Аспірантка Ван Жусінь здобула перемогу у Всеукраїнському конкурсі есе, присвяченому академічній доброчесності. У своїй роботі Ван Жусінь написала: Героїчні люди і Суми в цілому справляють сильне враження. Під час занять, а також культурно-мистецьких заходів завдяки українським викладачам, а також завдяки випускниці Сумського педагогічного університету Бянь Лулу я, хоча й онлайн, дізналася про українську культуру. Колеги з повагою розповідали про мистецькі традиції, а також навчали української мови. А ще читали твори Тараса Шевченка. Це справило на мене сильне враження. З 2024 р. навчаюся в аспірантурі і прагну пізнати педагогіку танцювального мистецтва, яку шанують і в моїй країні Китай. Моя улюблена справа – це мистецтво танцю. Я пишу дисертацію і прагну розповісти в ній про душу України доказово й академічно доброчесно» [19, с. 12].

Досвід навчання турецьких студентів-україністів та китайських аспірантів у межах проєкту «Українська мова як іноземна без кордонів» продемонстрував результати застосування методу комунікативного підключення у процесі: 1) володіння загальнолітературною українською мовою і фаховою мовою спеціальності як результату сформованих комунікативно-діяльнісної, мовної, стратегічної та соціокультурної компетентностей; 2) отримання професійних знань і сформованої професійно-комунікативної компетентності; 3) залучення студентів-іноземців до україномовного соціокультурного простору і частково до середовища, що є основою формування міжкультурної компетентності як характеристики міжкультурної мовної особистості; 4) виховання поваги до України, українського народу, його традицій, звичаїв і цінностей, національної культури й історії; 5) створення й підтримання позитивної мотивації до навчання та промоції українства в Туреччині та Китаї. Про здобутки проєкту ініціатори повідомляли під час УІІ міжнародної науково-практичної конференції молодих дослідників «Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід», що відбулася в СумДПУ у травні 2025 року.

Перебіг проєкту засвідчив, що обмін досвідом викладання української мови як іноземної в освітньому середовищі українського ЗВО та за кордоном (відірвано

від природного українського комунікативного простору) послугує основою для створення студентської міжакадемічної та міжкультурної комунікативної взаємодії.

Висновки. На основі аналізу й узагальнення праць вітчизняних і зарубіжних науковців, науково-методичної інформації із сайтів та сторінок закладів вищої освіти у соціальних мереж, а також спостережень за освітнім процесом, зокрема практикою навчання української мови як іноземної, схарактеризовано ключові поняття та запропоновано їхні визначення. Міжкультурну компетентність схарактеризовано як інтегративну якість, що поєднує знання культурних особливостей, толерантність, емпатію, цінності діалогу культур у попередженні потенційних комунікативних невдач і вміння адаптувати спілкування до полікультурного контексту. Формування міжкультурної компетентності інофонів означено як компетентнісно орієнтований процес, що ґрунтується на комунікативно-діяльнісному, студентоцентрованому, соціокультурному, з акцентом на останньому в контексті навчання УМІ інофонів.

Партнерський проєкт «Українська мова як іноземна без кордонів», реалізований ініціативною групою викладачів Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (Україна) та відділення україністики Стамбульського університету (Туреччина), демонструє ефективність інтегративного підходу до формування міжкультурної компетентності інофонів у процесі навчання УМІ. Застосування методу комунікативного підключення, який поєднує комунікативно-діяльнісний, студентоцентрований і соціокультурний підходи, сприяє опануванню турецькими та китайськими студентами української мови, розвитку професійних і комунікативних умінь, а також залученню до україномовного соціокультурного простору.

Діяльність Клубу шанувальників української мови та культури Стамбульського університету, організація позааудиторних заходів (дискусій, майстерок, конференцій) у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка, використання візуалізації та лінгвокультурних коментарів підвищує мотивацію студентів і сприяє популяризації української культури за кордоном. Участь іноземних студентів і аспірантів, зокрема в міжнародному конкурсі рідної мови, конкурсах есе засвідчує формування міжкультурної мовної особистості, здатної до діалогу культур і розуміння українських національних цінностей.

Проміжні результати реалізації проєкту за діагностуванням показників «Толерантність і міжетнічна взаємодія» «Комунікативний контроль», «Здатність до мовленнєвої взаємодії» засвідчили позитивні зміни інофонів у соціалізації, міжкультурної взаємодії між учасниками різних етнічних груп, в уміннях знаходити спільну мову; студенти виявляли інтерес до запропонованого навчально-методичного матеріалу, мали прагнення до мовленнєвої взаємодії, вмотивовані здійснювати українськомовне спілкування.

Воєнний стан в Україні ускладнює навчання через відірваність інофонів від природного мовного середо-

вища та психологічний стрес, що підкреслює необхідність розвитку гнучких форм дистанційного навчання й міжнародної співпраці.

Перспективи проєкту убачаємо в аналізі отриманих змін у формуванні міжкультурної компетентності

учасників проєкту, розширенні інтерактивних форматів, в інтеграції досвіду Стамбульського університету в освітні програми Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка для вдосконалення підготовки іноземних аспірантів.

Література:

1. 2022 Duolingo Language Report. URL: <https://blog.duolingo.com/2022-duolingo-language-report/>
2. Корчук О. Сучасні аспекти викладання природничих дисциплін нерідною мовою. *Світові виміри освітніх тенденцій*: зб. наук. пр. / за заг. ред. Г.В.Межжеріної, О. Ю. Корчук. Вип. 16. Київ: НАУ, 2023. С. 11–17.
3. Губа Л., Перинець К. Інтенсив-курс з української мови як іноземної: теоретично-практичні засади. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 53(1). С. 291–297.
4. Попело О. В., Попело О. П., Самойлович А. Г. Поточний стан розвитку закладів вищої освіти прикордонних регіонів України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2025. Т. 2, № 21. С. 69–79. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.69-79>
5. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань: посіб. Київ: Фірма «ІНКОС», 2020. 186 с.
6. Кушнір І. М. Формування міжкультурної білінгвальної мовної особистості іноземних студентів-медиків в академічному середовищі українських ЗВО. *Міжкультурна комунікація в університетському освітньому просторі*: кол. монографія / за ред. Н. І. Ушакової. Харків, 2019. С. 108–122.
7. Семенов О. М., Левенок І. С. Формування українськомовної компетентності іноземних студентів-медиків в культурно-освітньому просторі закладу вищої освіти. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*. 2021. Вип. 38. С. 170–188.
8. Гулецька Я. Г. Полікультурна освіта студентської молоді в університетах США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. 2008. 21 с.
9. Semenog O. The Conceptual Sphere of Education in Ukrainian and Polish Discourses: An Interdisciplinary Approach: monograph. Europe: Scholars' Press, 2025. 195 p.
10. Боринштейн Є. Р. Соціокультурні особливості мовної особистості. *Соціальна психологія*. 2004. № 5(7). С. 63–72.
11. Ткаченко Д. І. Розвиток міжкультурної компетентності як ключовий елемент професійного зростання молодого викладача в глобалізованому освітньому просторі. *День науки: програма та матеріали* / ред. К. В. Астахова та ін. Харків: Вид-во НУА, 2025. С. 178–181.
12. Ушакова Н. І., Тростинська О. М. Вивчення української мови студентами-іноземцями: концептуальні засади. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 9. С. 12–21.
13. Генеральне консульство України в Стамбулі. Кількість студентів українського відділення у Стамбульському університеті збільшується – генконсул Олександр Гаман. URL: <https://istanbul.mfa.gov.ua/news/kilkist-studentiv-ukrayinskogo-viddilennya-u-stambulskomu-universiteti-zbilshuyetsya-genkonsul-oleksandr-gaman>
14. Кількість студентів українського відділення університету у Стамбулі збільшується. Укрінформ. 2021. 27 жовт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3340222-kilkist-studentiv-ukrayinskogo-viddilennya-u-stambulskomu-universiteti-zbilshuyetsya-genkonsul.html>
15. Кушнір І. М. Сучасна лінгводидактика української мови як іноземної: досягнення, проблеми, перспективи. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*. Міжпредметні зв'язки. Наук. дослідження. Досвід. Пошуки: зб. наук. пр. Харків, 2019. Вип. 34. С. 93–107. DOI: 10.26565/2073-4379-2019-34-07
16. Український культурний клуб (Істанбул). URL: www.instagram.com/iukraynakulturu
17. Будник О. Мар'яна Барчук-Галик, викладачка відділення україністики Стамбульського університету: Для турків вивчати українську мову – це екзотика та великий виклик, але попит зростає з року в рік. Укрінформ. 2022. 18 лип. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3531565-marana-barчукgalik-vikladacka-viddilennya-ukrainistiki-stambulskogo-universitetu.html>
18. Ду Женюе. In Taras Shevchenko's works, I find my freedom. Мій Шевченко: зб. есе учнівської та студентської молоді / ред. Т. М. Шарова, А. В. Землянська. Київ, 2025. С. 49–52.
19. Семенов О. М. Наукова українська мова (для іноземних аспірантів): навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2025. 78 с.

References:

1. Duolingo. (2022). *2022 Duolingo language report*. <https://blog.duolingo.com/2022-duolingo-language-report/>
2. Korchuk, O. (2023). *Suchasni aspekty vykladannia pryrodnychkh dysyplin neridnoiu movoiu [Modern aspects of teaching natural sciences in a non-native language]* [in Ukrainian]. In H. V. Mezherina & O. Yu. Korchuk (Eds.), *Svitovi vymiry osvitynih tendentsii – World dimensions of educational trends* (Vol. 16, pp. 11–17). Kyiv: NAU.
3. Huba, L., & Perynets, K. (2022). *Intensyv-kurs z ukrainskoi movy yak inozemnoi: teoretychno-praktychni zasady [Intensive course in Ukrainian as a foreign language: theoretical and practical principles]* [in Ukrainian]. *Aktualni pytan- nia humanitarnykh nauk – Current Issues of the Humanities*, 53(1), 291–297.
4. Popelo, O. V., Popelo, O. P., & Samoilovych, A. H. (2025). *Potochnyi stan rozvytku zakladiv vyshchoi osvity pryko- rdonnykh rehioniv Ukrainy [Current state of higher education institutions in Ukraine's border regions]* [in Ukrainian].

Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu – Current Problems of Regional Economy Development, 2(21), 69–79. <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.69-79>

5. Standartyzovani vymohy: rivni volodinnia ukrainskoiu movoiu yak inozemnoi A1–C2. Zrazky seryfikatsiinykh zavdan [Standardized requirements: proficiency levels in Ukrainian as a foreign language A1–C2. Sample certification tasks] [in Ukrainian]. (2020). Kyiv: Inkos.

6. Kushnir, I. M. (2019). *Formuvannia mizhkulturnoi bilinhvalnoi movnoi osobystosti inozemnykh studentiv-medykiv v akademichnomu seredovyshchi ukrainskykh ZVO* [Formation of intercultural bilingual language identity of international medical students in the academic environment of Ukrainian HEIs] [in Ukrainian]. In N. I. Ushakova (Ed.), *Mizhkulturna komunikatsiia v universytetskomu osvithnomu prostori – Intercultural communication in the university educational space* (pp. 108–122). Kharkiv.

7. Semenoh, O. M., & Levenok, I. S. (2021). *Formuvannia ukrainskomovnoi kompetentnosti inozemnykh studentiv-medykiv v kulturno-osvithnomu prostori zakladu vyshchoi osvity* [Formation of Ukrainian-language competence of international medical students in the cultural-educational space of a higher education institution] [in Ukrainian]. *Vykladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi – Language Teaching in Higher Education Institutions Today*, 38, 170–188.

8. Huletska, Ya. H. (2008). *Polikulturna osvita studentskoi molodi v universytetakh SSHA* [Multicultural education of university students in the USA] [in Ukrainian]. (Author's abstract of PhD thesis in Pedagogical Sciences, specialty 13.00.01). 21 p.

9. Semenog, O. (2025). *The conceptual sphere of education in Ukrainian and Polish discourses: An interdisciplinary approach* (Monograph). Europe: Scholars' Press.

10. Borynshtein, Ye. R. (2004). *Sotsiokulturni osoblyvosti movnoi osobystosti* [Sociocultural features of linguistic personality] [in Ukrainian]. *Sotsialna psykholohiia – Social Psychology*, 5(7), 63–72.

11. Tkachenko, D. I. (2025). *Rozvytok mizhkulturnoi kompetentnosti yak kliuchovyi element profesiinoho zrostantia molodoho vykladacha v hlobalizovanomu osvithnomu prostori* [Intercultural competence development as a key element of young teacher's professional growth in the globalized educational space] [in Ukrainian]. In K. V. Astakhova et al. (Eds.), *Den nauky – Science Day* (pp. 178–181). Kharkiv: NUA Publishing.

12. Ushakova, N. I., & Trostynska, O. M. (2014). *Vyvchennia ukrainskoi movy studentamy-inozemtsiamy: kontseptualni zasady* [Studying Ukrainian as a foreign language: conceptual foundations] [in Ukrainian]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi – Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language*, 9, 12–21.

13. Generalne konsulstvo Ukrainy v Stambuli. (n.d.). *Kilkist studentiv ukrainskoho viddilennia u Stambuli komu universyteti zbil'shuie'tsia – henkonsul Oleksandr Haman* [The number of students at the Ukrainian department in Istanbul University is growing – Consul General Oleksandr Haman] [in Ukrainian]. <https://istanbul.mfa.gov.ua/news/kilkist-studentiv-ukrayinskogo-viddilennia-u-stambulskomu-universiteti-zbilshuyetsia-genkonsul-oleksandr-gaman>

14. Ukrinform. (2021, October 27). *Kilkist studentiv ukrainskoho viddilennia universytetu u Stambuli zbilshuietsia* [The number of students in the Ukrainian department at Istanbul University is increasing] [in Ukrainian]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3340222-kilkist-studentiv-ukrainskogo-viddilennia-u-stambulskomu-universitetu-zbilshuietsia-genkonsul.html>

15. Kushnir, I. M. (2019). *Suchasna linhvodydaktyka ukrainskoi movy yak inozemnoi: dosiahnennia, problemy, perspektyvy* [Modern linguodidactics of Ukrainian as a foreign language: achievements, problems, perspectives] [in Ukrainian]. *Vykladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky. Naukovi doslidzhennia. Dosvid. Posuky – Language Teaching in Higher Education Institutions Today: Interdisciplinary links. Research. Experience. Discoveries*, 34, 93–107. <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-34-07>

16. Ukrainskyi kulturnyi klub (Istanbul). (n.d.). <https://www.instagram.com/iukraynakulturu>

17. Budnyk, O. (2022, July 18). *Mariia Barchuk-Halyk, vykladachka ukrainistiki v Stambuli: “Dlia turkiv vyvchaty ukrainsku movu – tse ekzotyka ta vyklyk, ale popyt zrostaie shchoroku”* [“For Turks, learning Ukrainian is exotic and challenging, but demand increases every year”] [in Ukrainian]. *Ukrinform*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3531565-marana-barukgalik-vikladachka-viddilennia-ukrainistiki-stambulskogo-universitetu.html>

18. Du, Zhenyue. (2025). *In Taras Shevchenko's works, I find my freedom* [in Ukrainian]. In T. M. Sharova & A. V. Zemlianska (Eds.), *My Shevchenko: Collection of essays by school and university students* (pp. 49–52). Kyiv.

19. Semenog, O. M. (2025). *Naukova ukrainska mova (dlia inozemnykh aspirantiv)* [Scientific Ukrainian language (for international PhD students)] [in Ukrainian]. Sumy: Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko.